ئەرکی هەواڵیی هونەری کاریکاتێر بەشی -2- هەندرێن خۆشناو

ئێستاش دەوەستین بۆ دیارکردنی گەوهەری ئەو هەواڵەی کە کاریکاتێر هەڵیگرتووە، هەروەك دیتمان کەوا بنەماکانی هەواڵ لە کاریکاتێردا بە شێوەیەکی ڕاستەوخۆ چێ دەبێتەوە لە کاریکاتێری سیاسیدا، بەتایبەتی ئەوەی باس لە ڕووداوێکی دیارکراو دەکات، بەڵام زیاتر گشتگیرتر و بەرفراوانتر دەردەکەوێت لەو کاریکاتێرەی کە باس لە دیاردەیەك دەکات، ئێمە باسی کاریکاتێر دەکەین، بۆیە بەکارهێنانی ئاماژە دەرەکییە هاوکارەکان، وەکو کاتی دەرچوونی ژمارەی ڕۆژنامەکە و شتەکانی تریش بە تەواوی ڕێگەپێدراوە، تەنانەت هەواڵێکی ئاسایش ناتوانرێت کاتەکەی دیاری بکرێت بەبێ زانینی ڕێکەوتەکەی، زۆرێك لە هەواڵەکانی ڕۆژنامەکان ڕێکەوتی بۆ دانانرێت، لەو ڕوانگەیەوە کە خوێنەر ڕێکەوتی دەرچوونی ڕۆژنامەکە دەزانێت، بۆیە کاریکاتێریش ئەو مافەی هەیە وەکو هەواڵێکی ئاسایی.

لە لایەکی ترەوە کاریکاتێر لە بنەڕەتدا پشت بە هەواڵی ناڕاستەوخۆ دەبەستێت، کاتێك کە باسی کارێکی ناڕاستەقینە دەکات، هەروەك لە کاریکاتێرەکەی هونەرمەندی سوریایی (عەبدوڵڵا بەسمەگی) بۆ نمونە، دەیەوێت شتێکی دیکەمان پێ بڵێت، لە کاریکاتێرەکەدا هەواڵی ڕاستەوخۆ ئەوەیە کە جیهانی یەکەم و دووەم و سێیەم هەموویان جێگایەکیان داگیرکردووە لەسەر تەختەی وەرزشدا، و جیهانی سێیەمیش دەخنکێت، هەواڵە ناڕاستەوخۆکەش کە هونەرمەند بە شێوەیەکی بنەڕەتی دەیەوێت بیگەیەنێت، ئەوەیە کە جیهانی سێیەم بەدەست کێشەیەکی زۆرەوە دەناڵێنێت، سەبارەت بە کاریکاتێرەکانی تریش بەهەمان شێوە.

بێجگە لەمانە ئێمە ناتوانین حساب لەگەڵ کاریکاتێردا بکەین، هەروەك چۆن حساب لەگەڵ هەواڵێکی ئاساییدا دەکەین، هەواڵی ئاسایی ڕۆڵی لە ئەرکە هەواڵییەکەیدا قەتیس دەبێت، بە شێوەیەکی ڕاستەوخۆ پشت بە چەندین وەدەرچەی دیارکراو دەبەستێت بۆ بونیاتنانی خۆی، بەڵام کاریکاتێر بابەتێکی هونەری ئەفراندنە، پشت بە ناواقیع دەبەستێت بۆ وێناکردنی واقیع، بۆیە ئەرکی هەواڵیی تاکە ئەرکی کاریکاتێر نیە، ئەو وەدەرچانەی کە کاریکاتێریش پشتی پێدەبەستێت لە هەواڵدا، لەوانەیە وەدەرچەی خەیاڵی بێت و کات و شوێنی دیارکراوی نەبێت، بۆیە ونبوونی هەندێك لە بنەماکانی هەواڵ هەندێك

جار مانای ونبوونی هەواڵ نیه لە کاریکاتێردا.

لەبەرئەوەی وەدەرچە واقیعیانەکان لە ناوەڕۆکی کاریکاتێردا دووردەکەونەوە، هەرچەند کاریکاتێر دووربکەوێتەوە لە سیاسەتەوە، هەواڵ لە کاریکاتێری کۆمەڵایەتیدا ووردبینی و ڕۆشەنی کەمتردەبێتەوە، چونکە وەدەرچەکانی کۆمەڵایەتی فراوانتر و گشتگیرترن، هەروا سەبارەت بە کاریکاتێری گاڵتەجاریشدا، هەموو وەدەرچەکان لە خەیاڵی هونەرمەندا لە دایك دەبن، ئەگەر کاریکاتێری سیاسی رووداوێکی وێناکرد، و کاریکاتێری کۆمەڵایەتیش دیاردەیەکی وێناکرد، رووداوەکە و دیاردەکە بنەمایەکی واقیعیانەیان هەیە، بەڵام کاریکاتێری گاڵتەجاڕی جیاکارییەکی خەیاڵی وێنادەکات کە بنەمایەکی واقیعی نیە، بۆیە هەواڵ تێیدا لە چوارچێوەی وێنەکەدا قەتیس دەبێت، نمونەی کاریکاتێرەکەش کە باس لە دایك و کوڕەکەی کە لە وانەی مۆسیقادا دێنەوە دەکات، ناچاربووین هەر لە خودی وێنەکەدا لە بنەماکانی هەواڵدا بگەڕێین، وامان دانا کە کاتەکە دەمەو ئێوارەیە و شوێنەکەش ڕێی گەڕانەوەیە بۆ ماڵەوە، رووداوەکەش گەڕانەوە و چاوگرتنی منداڵەکەیە…هتد، بەم شێوەیە ئێمە هەواڵەکەمان لە واقیعدا دەستنەکەوت، بۆیە ئەرکی هەواڵیی لە کاریکاتێری گاڵتەجاڕیدا کەم دەبێتەوە، چونکە هەواڵی پێشکەشکراو هیچ لە کاریکاتێرەکە زیادناکات، دەتوانین لە ڕووی تیۆرییەوە بە هەواڵی بژمێرین، تەنیا لەبەر بوونی هەندێك بنەما تێیدا، بەڵام لە ڕووی پراکتیکەوە هەواڵ نیە، بۆیە ئەرکی هەواڵیی بە شێوەیەکی بنەڕەتی بە پلەی یەك لە کاریکاتێری سیاسیدا بەدەردەکەوێت، بە پلەی دووش لە کاریکاتێری کۆمەڵایەتیدا، بەڵام لە کاریکاتێری گاڵتەجاڕیدا ئەو بایەخەی لەدەست دەدات، و لە کاریکاتێری پێرترێتدا بە تەواوەتی وون دەبێت.

ئەم بیروبۆچوونانەش لەسەر هەموو تابلۆ کاریکاتێرییەکان بەهەموو جۆرەکانیەوە جێبەجێ دەبێت، لە کاتی چارەسەرکردنی ئەرکی هەواڵیی لە هەر تابلۆیەکی کاریکاتێریی بەجیا، واتە لە حاڵەتی جێبەجێکردنی ئەم ئەرکە بە شێوەیەکی تاکی، بەڵام کاتێك کە وا دابنێین کاریکاتێر بێجگە لە جێبەجێکردنی ئەم ئەرکە هەواڵییە بەشێوەیەکی تاکی، بە شێوەیەکی کۆمەڵیش جێبەجێی دەکات، ئەوا بۆمان دەردەکەوێت کە کاریکاتێری پێرترێتیش بەم ئەرکە هەواڵییە هەڵدەستێت.

کاریکاتێر ئەرکی هەواڵی بە کۆمەڵ جێبەجێ دەکات بەهەر سێ جۆرەکانیەوە سیاسی و کۆمەڵایەتی و پێرترێت، کاتێك کە وێنە کاریکاتێرییەکان باس لە یەك بابەت دەکەن دووبارە دەبنەوە، ئەوە مانای ئەوەیە کە ئەم بابەتە بابەتێکی زیندەگی بووە لەو کاتەدا، ئەمە لە لایەك، لە لایەکی دیکەوە کۆمەڵێك لە وێنە کاریکاتێریەکانی

یەك بەدوای یەكدا دەتوانن بەرەوپێشوەچوونی رووداوێكی دیاركراو پێشكەش بە بینەر بكەن، ئەمە لە بواری سیاسیدا، لە بواری كۆمەڵایەتیشدا كاریكاتێر وێنەیەكی دیاردە كۆمەڵایەتیە باوەكان لە سەردەمێكی دیاركراودا پێشكەش دەكات، بۆ نمونە وێناكردنی دیاردەی بەرتیل وەرگرتن لە چەندین كاریكاتێری بڵاوكراوە لە ماوەیەكی دیاركراودا، نیشانەی بەربڵاوی ئەو دیاردەیەیە لەو ماوەیەدا، دەنا بۆ ئەم گرفتە هونەرمەندە كاریكاتێرییەكانی نیگەران دەكرد و سەرنجی رادەكێشان؟. لە كاریكاتێری پۆرترێتیشدا دووبارەبوونەوەی هەمان دەموچاو و روخسار، نیشانەی گرنگی ئەو كەسایەتیەیە لە سەردەمی بڵاوبوونەوەی ئەو كاریكاتێرانەدا، لێرەدا گوتەیەكی چارڵ دیگۆلمان (سەرۆكی پێشووی فەرەنسا) بەبیردێتەوە، كە رۆژێك بە كەسە نزیكەكانی گوتبوو ئاستی جەماوەریی دابەزیوە، كاتێك كە لە هۆی ئەو دەرەنجامە دەپرسن، دیگۆل دەڵێت: ژمارەی ئەو كاریكاتێرانەی كە باسم دەكەن لە رۆژنامەكاندا كەمبۆتەوە، لەوانەیە دیگۆل لەمەدا راست بێت، چونكە ناوبانگی مرۆڤ وایلێدەكات ببێتە ئامانجی كاریكاتێری پۆرترێتدا، دەنا هۆ چیە كاریكاتێری كەسێك پێشكەش بكەیت كە كەس نایناسێت؟. كاریكاتێری پۆرترێت وێنەیەك بەبێ بابەت، ئەگەر كەسایەتی پۆرترێتەكە نەناسراو بوو، ئەوا بینەر هیچی دەست ناكەوێت، چونكە لەم حاڵەتەدا واباوە كە بینەر بەراوردێك لە نێوان روخسارە راستەقینەكە و كاریكاتێرەكەدا بكات، و كارلێك لەگەڵ كاریكاتێرەكەدا بكات.

هەروەك دیتمان كاریكاتێر هەواڵێكمان پێشكەش دەكات بە شێوەی كۆمەڵ، هەروەها هەواڵمان پێشكەش دەكات لەو سەردەمەی كە تێیدا بڵاودەبێتەوە، بە شێوە كۆمەڵەكەی هەواڵێكی دۆكیومێنتاریمان پێشكەش دەكات، كە ئاماژەی رووداو و دیاردە و نەریتەكانی قۆناغێكی مێژوویی پێشوون. بۆ نمونە زۆریی ئەو كاریكاتێرانەی كە باسی (ناپلیۆن پۆناپێرت)یان دەكرد لە سەرەتای سەدەی نۆزدەیەمدا.

هەندرێن خۆشناو

لە قوربانییەوە بۆ جەلاد یان چیرۆکی شیعەی عێراق؟ ... نووسینی: ستیڤان شەمزینی

ئاستی وەحشیگەریی مرۆڤ نزمتر نییە لە وەحشیگەریی پڵنگ شۆپنهاوەر

داستانی عێراق هەر لە ئیمپراتۆریای ئاشوور و ئەکەد و بابلەوە تا ئەم چرکەساتە، مێژووی ستەمکارییەکی بێوێنە بووە، ئەمە ئەگەر ڕەهەندی جوگرافی لەبەرچاو بگرین نەک ئەو چوارچێوە نوێیەی بەریتانیا- فەڕەنسا، لە دوای جەنگی یەکەمی جیهانییەوە هێنایانە ئارا "دەوڵەتی عێراق"، ئەوە وڵاتی دوو زێ "میزۆپۆتامیا" ڕووبەرێک بووە بۆ توندوتیژیی بێوێنە و چیرۆکی کوشتن بە هەزارەها ڕێگەی سەرسوڕهێنەر و شۆکهێنەر. وەک ئەوەی ئەم جوگرافیایە سەرزەمینی نەفرەتێکی ئەزەلی بێت و هەمیشە مەحکوم بێت بە شەڕ و ئاشوب و بەربوونی خوێن. دیقەت بدەن، گەرچی میزۆپۆتامیا ژێدەری هاتنە ئارای شارستانێتی و نووسین و شۆڕشی کشتوکاڵە، ئەمیش مرۆڤی لە ئەشکەوتەکانەوە بەرەو دەشتاییەکان هێنایە خوارەوە، بەڵام هیچ کات ئەم سەرزەمینە ئاگری شەڕ و ماڵوێرانی تێدا خامۆش نەبووە، ئەگەر ئیمپراتۆرییەتەکانی پێش زایین دڕندایەتییەکیان گەیشتبێتە لوتکە، بە هاتنی عەرەبە موسڵمانەکان لە سەدەی حەوتەمی زایینییەوە، ئەم جوگرافیایە بووە مەڵبەندی ئاشووبی ئاینی و مەزهەبیی. دواتریش لەگەڵ چێکردنی دەوڵەتی دەستکرد و داسەپاوی "عێراق" ئەوە بۆ سەد ساڵە دەچێت، ئەم وڵاتە ساختەیە بە خوێن و ئاگریش نەبووەتە وڵاتێک بۆ هەموو دانیشتوانی، بەڵکو ترسناکترین جۆری سەرکوتی سیاسیی و عیرقی و مەزهەبی و نەتەوەیی تێدا پەیڕەو کراوە. مرۆڤ کاتێک پەڕەی کتێبە مێژووییەکانی لە هەمبەر عێراقی نوێ و میزۆپۆتامیای کۆن هەڵدەداتەوە، مووەکانی گرژ دەبن، پەنجەکانی دەلەرزن، چونکە بۆنی خوێن وەک ناخۆشترین هاڵاو لێیانەوە دێتە دەرەوە.

لە عێراقی پێش ساڵی 2003 وەک "کەنعان مەکیە" بە "کۆماری ترس" ناوزەدی دەکات و لە کتێبە بەناوبانگەکەیدا "القسوة و الصمت" باسی تراژیدیای کورد و شیعە دەکات بە تایبەت لە سەردەمی فەرمانڕەوایی پارتی بەعسی سۆسیالیستیدا، لەو قۆناغەدا عێراق ببووە جوگرافیایەکی جووت نهۆمی، قاتی ژێرەوە گۆڕی بە کۆمەڵ و نهۆمی سەرەوەشی زیندان بوو. لەم نێوەندەدا دەوڵەتی عێراقی دوو جۆر

دیسپۆتیزمی پیادە دەکرد، یەکێکیان ستەمکاریی نەژادیی و نەتەوەیی دژی کورد، ئەویتریشیان ستەمکاریی مەزهەبگەرایی دژی عەرەبی شیعە. بە درێژایی مێژووی عێراقی پێش 2003، کورد و شیعە قوربانی سیاسەتی شۆڤێنیستی و فاناتیزمی رژێمە یەک لە دوای یەکەکان بوون کە زیاتر لەسەر خەسڵەتی بیری عروبەی سوننەگەرا شکڵیان گرتبوو.
ساڵی 2003 لە پرۆسەی رووخاندنی بەعسدا، باڵانسی هێز بەلای شیعەدا شکایەوە، ئەویش بەهۆی سەپاندنی لۆجێکی دیکتاتۆریەتی زۆرینە بەسەر کەمینەدا. هەر ئەو کات ئێمە لە ساڵانی 2003-2004 لە دوو کورتە وتاردا بە ناوەکانی "ئێمەی کورد و برا عەرەبەکانمان" و "ئەنفال لەسەر مێزی ئەنجوومەنی حوکم" تارمایی ستەمکارییەکی نوێمان ناساند، بەوە لە ماوەیەکی پێوانەییدا پرۆسەی گۆڕانی شیعە لە قوربانییەوە بۆ جەلاد دەکەوێتە سەر پێی خۆی!. ئەوسا سیاسییەکانی کورد بە تلیاکی "عێراقی هیوا و ئاشتی" شاگەشگە ببوون، پێیانوابوو ئێمەی نوخبە وەهم دەنووسینەوە، لە یۆتۆپیادا دەژین، دواتر ئەو دیستۆپیایەی ئێمە لە بارەوەی هۆشداریمان دەدا خۆی لە واقیعی تاڵی عێراقدا دەرخست، ستەمکارییەکی نوێ لە کردەوەی تۆڵەسەندنەوەی کوێرانە و هەڤانە لە سێگۆشەی سوننەنشین دەستیپێکرد، ئەوساش ئێمە لە چەندان وتاردا هۆشداریی ئەوەمان دا بە سەرکردایەتی کورد، دوای بڕانەوەی جەنگی پاکتاوی سوننە، نەبەتی بەرتەسککردنەوە و رووبەڕووبوونەوەی پێشکەوتنەکانی کوردە لە عێراقدا، تا دەگاتە سەر هەوڵەی نەهێشتنی قەوارەی کوردیی لە باشوور. داخەکەم ئەو ساتەوەختەش گوێمان لێنەگیرا بەو هۆیەی سیاسییەکان کێکی بودجەیان لەگەڵ دەوڵەتی عێراق بەش دەکرد. پاشتر لە سەردەمی "مالیکی"یەوە تا بە ئەمڕۆ دەگات نۆرە هاتە سەر ئەو کارەساتانەی ئێمە لە 2003ەوە تارماییەکانیمان بینیبوو.

لێرەدا نامەوێت سەرنجتان بۆ بلیمەتی خۆم رابکێشم، بەقەدەر ئەوەی مەبەستم بیرهێنانەوەیەکی کورتی ئەو حەقدە ساڵەی رابردووە. بابەتەکەش جادوو و رمڵ لێدان نییە، ئاخر سیاسەت لەسەر ریتمی فیلمەکان بەپێی سیناریۆیەکی پێشوەخت هەنگاو بە هەنگاو بە دەی سیناریستەکان ناچێتە پێشەوە، بەڵکو جۆرێکە لە ململانێی هێز و بەرژەوەندییە دژ بەیەکەکان، کە بڕوای بەوە دەکرد لە ساڵی 2003 و پاش بڕیاری 1514ی ئەنجوومەنی ئاسایشی نێودەوڵەتی کە ئەمەریکای لە عێراقدا بە داگیرکەر ناساند، رەوشەکە بەو جێگەیە دەگات هەموو هێلکەکان دەکەونە سەبەتەی ئێرانەوە؟. لە دوای دوو سێ ساڵ ئاماژەکان رۆڵی کارای ئێرانیان نیشان دەدا لە دەستوەردان لەکاروباری ناوخۆی عێراقدا، بەڵام بە کشانەوەی سوپای ئەمەریکا لە

سەردەمی ئیدارەی ئەبامادا، خەونەکە بووە واقیع، ئێران دەستی گرت بەسەر سیاسەت و ئابووری عێراقدا، ئەوەش وەک وتم تەسفیەی سووننە و هەوڵی بچووککردنەوەی هەرێمی کوردستانی لێکەوتەوە. هاوکات "دیموکراسییەتەکەی" عێراقی کردە دیکتاتۆرییەتی زۆرینەی شیعە مەزهەب بەسەر هەموو ئەوانیتردا.

ئەوەشی هەنووکە لە ڕەوشی سیاسیی شارە عێراقییەکاندا دەگوزەرێت، سەردەمێکی تازەیە و مۆدێلێکی ترە لە ستەمکاریی و ململانێی خوێناویی لەو وڵاتەدا، بۆچی مۆدێلێکی تازەیە؟. وەڵامەکە ڕوونە، بەو پێیەی بە دیقەتدان لەوەی لە بەغداد و شارەکانی تر دەگوزەرێت، شەڕ و ناکۆکی و تەسفیەی ناوماڵەی شیعە خۆیەتی، ڕاستتر وایە بڵێم دابەشبوونی گووتار و هێزی شیعەی عێراقە بەسەر دوو ئەجێندادا، ئەجێندای یەکەم شیعەی عێراقی پڕە ئێرانییە، ئەوانەی لە قوم و خامنەئییەوە ڕادەسپەردرێن بە دەستگرتن بەسەر هەموو دەسەڵاتدا لە بەغداد، دووەمیان شیعەی عێراقی خاوەن ئینتیمایە بە عێراق، هەندێک لەوانە پڕە ئەمەریکایی و ڕۆژئاوایین. ئەمە لەم ڕۆژانە شاهیدی ئەو ستەمکارییە نوێیەی شیعەیین دژ بە شیعە. کە دواجار هەمان دیمەنی هەڤانەی هەڵواسینی تەرمی بەسەر دارتەلی شەقامەکانەوە هێنایەوە سەر شانەی عێراقی، ئەم دیاردەیەی هەندێک پێیانوابوو دەمێکە عێراقییەکان ماڵئاواییان لێ کردووە. دیمەنی هەڵواسینی ئەو گەنجە لە مەیدانی تەحریری بەغداد گەر بە ڕاستیش تاوانبار بێت، هیچ لەو ڕاستییە ناگۆڕێت، پرنسیپی خوێن بەرامبەر بە خوێن، کوشتن بەرامبەر بە کوشتن، زیندووترین کولتووری نەک سیاسیی بەڵکو کۆمەڵایەتیشە.

ئێستا کاتی ئەو پرسیارە هاتووە، ئەو سترەکتەرە چییە مۆتیڤی بیرکردنەوەی عێراقییەکانە و هەمیشە دنەیان دەدا بە میکانیزمی توندوتیژیی هەژموونخوازیی خۆیان بسەپێنن؟. لەوەڵامدا و بە هیچ سەڵمینەوەیەک، ڕەگوێشەکە بە پلەی یەکەم بۆ ئەکتیڤیی ئاین دەگەڕێتەوە لە کۆمەڵگەی عێراقیدا. ئیسلام وەک ئاین زۆرینەی عێراقییەکان لە بناغەوە ئاینێکی دەسەڵاتخواز و توندوتیژە. سەیری قورئان بکەن هیچ زاراوەیەک هێندەی وشەی "قتل" دووبارە نەبۆتەوە!!. خودی ئاینەکە پێیەتی لە لۆژیکی هێز نەک هێزی لۆژیک، پێیەتی لە دەمارگیریی نەک تەلەرانس. بۆیە هەردوو مەزهەبە سەرەکییەکە "شیعە و سوونە" ڕەوایی ستەمکاریان لە دژی یەکتر و دژی کورد، لە نێو قووڵایی ئایەتە قورئانییەکاندا دەدۆزنەوە. هیچ توندوتیژییەکی ئاینیی و مەزهەبی نییە پشت ئەستوور نەبێت بە تێکستێکی قورئانی!. کاری ڕێکەوت نییە پرۆسەی پاکتاو و جینۆسایدی کورد ناوی ئەنفالە یان لە ژێر دروشمی "یا زەهرا" خۆی دەنوێنێت.

وەک لەسەرەتاشەوە هێمامان بۆ کرد توندوتیژیی خەسڵەتێکی سروشتی

کۆمەڵگەی عێراقی بووە، تەنانەت ئەم رووبەرە جوگرافییە لەو کاتەشی بە مێزۆپۆتامیا دەناسرا و پێش ئەوەی دەوڵەتی دەستکردی عێراقیشی لەسەر بنیاد بنرێ، هەمیشە لانکەی خوێنڕێژیی بووە. بۆ نموونە هەر لە حاموو□ابییەوە تا سەدام هیچ پادشا و سەرۆکێک لە وڵاتی نێوان دوو رووباردا پەیدا نەبووە بە کوشتن نەڕۆشتبێ. باقر یاسین لە کتێبەکەیدا “التاریخ الدموی العراق” بە فاکتی مێژوویی پانۆرامایەکی لەم چەشنە دەخاتەڕوو. کەواتە کورد چی بکات لە عێراقی داگیرکەردا؟ کورد ل□ بەردەم دووڕیان و دوو شتدایە، کە نابی□ت لە هەوڵدان بۆیان سارد بێتەوە، یەکێکیان گونجاندنی هەستی ئاینیی خەڵکە لەگەڵ جیهانی نوێ و سکۆلاریزم، ئەمەیان لە خەونێکی خۆش دەچێت، ئەویتریشیان سووربوونەوە لەسەر خواستی جیابوونەوە لە عێراق. بێ ئەمە هەموو هەنگاوێک خولانەوەیە لەناو بازنەدا. هەمیشەش مەحکوم دەبین بە چەند بارەبوونەوەی ئەو دیرۆکە تراژیدییەی تا هەنووکەش بەردەوامی هەیە و کەم تا زۆر پریشکی بەر ئێمەش کەوتووە.

نووسینی: ستیڤان شەمزینی
سوێد – ستۆکهۆڵم

دوو شیعری شارا موستەفا

لەدامێنی گۆیژەوە
نا بڵێ لە دامێنی بەهەشتێکەوە

شەماڵێکی شیرین ئەندێشەت پڕ دەکا لە غەزەل و
تەهلیلەی شیعرو سەدای دەنگی ئاشقان،
لەدامێنی گۆیژەوە،
ئەم شارە جوانە شیرین دەردەکەوێ وەکو زەردەخەنەی شیرینی
ئەو کیژەی عاریفان دێوانە دەکا

خۆرنشین لەم دامێنەدا تەنها خۆرنشین نیە،
بەلکو تابلۆیەکە خوا، یەکجار دروستی دەکا،
لەو بەرزاییەوە، مانگ بەئیدراکەوە دەروانێ ئەی خوای عەجایب …
چ جوانیەکە خاکی گۆیژە
لە جوانی هیچ مەملەکەتێکی دی ناچێ

سەیرم لێ دێ مەخلوقەکانی ئەم شارە غەمگین دەبن.
مەگەر ئاسودەیی پیاسەیەک نیە بە نێو سنەوبەرەکانی گۆیژەدا..
سەیرم لێ دێ تەنیایی ئاوێتەی ڕوحیان دەبێ
مەگەر سنەوبەرەکان هاوڕێیەکی هەمیشە سەوز نین بۆ فەناکردنی تەنیایی ڕوح
گۆیژە دوا جێگای خەمرەوێنی
و
ئارامی دڵ و ڕوحە

ئەو کاتەی دەگەمە سەر بەرزاییەکانی گۆیژە بێ پەروا روحم ئەفرێ بۆ بەرزترین چینەکانی ئاسمانی شارو،
نوقمی رەنگێکی ئەرخەوانی دەبێ

سلێمانی ....
ئەی ئەو شارەی یادەوەریە جوانەکانمت هەڵگرتووە، رەنگەکانی منالی و هاورێیەتی و یەکەم چرکەساتی ئەویندارییمت لە ئامێزگرتووە .....
.
لەم بەرزاییە جوانەوە پڕ بە ڕەهایی ئاسمان هاوار ئەکەم خۆشمەوێیت...ئاوێتە بویت بە بونمەوە.

-—————————

پەلکەزێڕینەکانی بینایيم

کە بیر لە دووریت دەکەمەوە...
هەرچی یادەوەرییم هەیە،
لە نیوانی دڵ و ڕۆحما،
ڕەنگ بە روویانەوە نامێنێت!
دووریت...
وەرزەکانی تەمەنی لێوانلێو کرد،
لەخۆڵ بارین!
نەسیمی بەیانیانمی سیخناخ کرد،
لە بۆنی مەرگ.

چەند ترسناک بوو هیجرانت!
مەگەر نازانی...
رەنگێکی رەشی قەترانی رژاندووە،
بەسەر پەلکەزێرینەکانی بینایيمدا.

زەردەخەنە جیاوازەکانی سەر لێومی،
بەسەر یەکدا شێواندووە.

دووریت…
تەنانەت رەفتاری پەرەسێلکەی،
گوێسەبانەی ماڵەکەشمی تێکداوە!
ئێستا بەیانیان،
لە چوارچێوەی ئاسمانی باخچەکەم …
سەما ناکەن.
وەرەو ببینە…
دووریت چی بە ئاسودەیی و ئارامییەکانم کرد؟

چ دڵێکی بێ ئۆقرە لەم سینەیەمدا یە!
هێشتا سەبوری بە هیچ رێبوارێک، نایە
ئیمان ناهێنێ، بە..
هیچ فریادڕەسێک!
کە گەمژەیە ئەم دڵەی من
هێشتا ئاواتەخوازی دیدارێکتە!

چەند سەیرە ئەم دڵەی من…
هەتا دوور تربیت دێوانەتر شەیدات دەبێ!
هەر شەوێک چەند ترسناک و ساردیش بێ، پەنجەرەکانی داناخات.
بە ئومێدی دیدەنیت بە دیار تریفەی مانگەوە خەو دەیباتەوە.

شارا موستەفا

ئایا دروست□وانەی ئایینی داسەپێنرێت بەسەر سیستمی

خوێندندا ... شیرین عەبدوڵا

ئەمە بابەتێکە گفتوگۆی زۆری لەسەر کراوە، هەڵبەتە لە ئێستا کاتیکي گونجاو تر نیە بۆ کردنەوەی ئەم دایەلۆگە لە کاتێکدا کە عیراق لەبەردەم گۆڕانکاری ڕیشەییدایە بەتایبەتی لەسەرهەڵدانی خۆپیشاندانە جەماوەرییەکانی ئۆکتۆبەری (۲۰۱۹) وە.

پێش ئەوەی تەنانەت بچینە ناو باسەکەوە، هەندێک پرسیارمان بۆ دێتە پێشەوە:

ئەگەر بڕیاردرا وانەی ئایین بخرێتە سیستەمی خوێندنەوە ئایا کام ئایینە هەڵ دەبژێریت؟ ئایینی زۆرینەی دانیشتوانی وڵاتەکە؟ ئەی "کەمایەتییەکان" چی؟

ئەگەر ئەمە باس لە کۆمەڵگایەکی مەدەنی دەکەین کە تیایدا مافی هەمو تاکەکان پارێزراو بێت ئایا هەمو منداڵان مافی فێر بونی ئایینی فامیلیەکانی خۆیانیان بە شێوەی ڕەسمی لە مەکتەبدا نیە؟ وە ئەگەر هاتو ئەمەشمان کرد و هەمو ئایینەکانی وڵاتەکەمان خستە ناو سیستەمەکەوە، ئەی ئەوانەی کە بێ باوەڕن و بێ دینەکان و ئاتایستەکان و بیر ئازادەکان و...؟

ئەگەر بابەتەکە دەربارەی فێرکردنی ئایینە وەک باوەڕ و شێوە بیرکردنەوەی کەسەکان ئایا زەروور نیە مێشکی منداڵەکانمان دەوڵەمەند بکەین و هەموو جۆرە باوەڕەکانیان پێ بناسێنین و لەوانەش بێ دینیەکان بۆ ئەوەی فکر ڕۆشنی و باوەڕ بە خۆبونیان تیا بچێنین هەتا توانای بڕیاردانیان هەبێت وە لەوانە بڕیاری هەڵبژاردنی بیر و باوەڕێک کە خۆیان پێیان دروستە دوور لە فشاری کۆمەڵایەتی و پێشداوەری؟

بە بڕوای من لایەنە نەگەتیڤەکانی داسەپاندنی وانەی ئاینی بەسەر سیستمی خوێندندا لە لایەنە پۆزەتیڤەکانی زیاترە:

یەکێک لەو لۆژیکانەی کە دەتەوێ ئەوەیە کە زۆربەی ئایینەکان باس لە خۆشەویستی و یارمەتی دانی یەکتری و بەزەیی و هەندێ خەسڵەتی تری لەو بابەتانە کە گومان لە باشیاندا نیە بەسەر کەسایەتی منال بەڵام لە هەمان کاتدا دەبینین هەمان ئەم ئاینانە چیرۆک و وانەی یەکجار دڕندانە و سامناک لە توندوتیژیدا دەگێڕنەوە کە تا ئێستاش لایەنگرانیان (و بەتایبەتی کە ئاین و سیاسەت تێکەڵ دەبن) پڕوپاگەندەی بۆ دەکەن و لە ژیانی ڕۆژانەیاندا پەیڕەوی دەکەن، ئەمەش دەبێتە هۆی سەر لێشێواوی لای منداڵان و قورسی تێگەیاندنی منداڵەکان لەبەر ئەو هەموو ناکۆکییانە.

با واز لە کوشتار و توندوتیژیش بهێنین، ئایا چۆن منداڵێک قەناعەت

پێ دەکەیت کە دایکی ئەو (کە لە ڕوانگەی منداڵەکەوە گرنگ ترین کەسە لە هەمو جیهاندا) بە نیوە ئینسانێک دەژمێردرێت لە ڕوانگەی ئایینەکەوە؟ وە چۆن تێی دەگەیەنیت کە باوکی ئەو بۆی هەیە بە ئارەزوی خۆی دەست درێژی بکاتە سەر دایکی و سوکایەتی بە خۆی و خانەوادەی بکات و ئەگەر دەنگی ناڕەزایەتی هەڵبری ئەوا بە هەزاران شێوە کۆمەڵگا پێش یاسا حوکمی بەسەردا دەدات؟ وە چۆن ئەو ناکۆکیە ڕوون دەکەیتەوە کە هەموو کردەوەکانت لەسەر زەمین بۆت نوسراوە، تەنانەت پێش لەدایک بوونیشت، کەچی لەگەڵ ئەمەشدا لە “ئەو دنیایەی تردا” بە ئاگری هەتاهەتایی سزا دەدرێت؟ ئەگەر “پەروەردگار” بۆی نوسیویت کەواتە سزای هەتاهەتایی بۆچی؟
ئایا ئەمانە هەموی ناکۆکی نیە کە زەحمەتە هەر کەسێکی پێ قەناعەت بکەیت؟
لێرەدا دەمە سەر پرسیارێکی تر کە بەرەوڕوومان دەبێتەوە، ئایا لە کام تەمەنێدا ئەم وانەیە دەست پێ بکات؟ و ئەمەش خۆی باسێکی قووڵە لێرەدا شوێنی ئەوەمان نیە. بەڵام ئەوەی کە دەبینرێت زۆربەی لایەنگرانی وتنەوەی وانەی ئایینی لە خوێندنی گشتیدا پێیان باشە لە تەمەنێکی زووەوە دەست پێبکات، و ئەمان زیاتر داوا دەکەن ئایینی تایبەتی خۆیان بووترێتەوە نەک ئایینەکانی تر. ئەمەش پەرەپێدانی مەزهەب پەرستی و قووڵ کردنەوەی تایفە گەرایی لە لای منداڵان بە دوای خۆیدا دەهێنێت پێش ئەوەی چاویان بە دنیا بکرێتەوە و بزانن باسەکە چیە.
زۆربەی مندال شتێک لە بیروباوەڕ و ئاینی کەسوکاریان (وەیان بە ئاییینی) لەمناڵیەوە وەردەگرن و بەو پێیەی کە ئەگەر هەڵگری ئاینێک بیت یان نا کارێکی تایبەتە بە تاکەکان ومافی ئەوەیان هەیە بە ئازادی وهۆشیارانە بڕیاری لەسەر بدەن، بە ڕای من مندال بە تایبەتی هەتا دوای قەناغی سەرەتایی خوێندن، بە تەواوی ئامادەیی نیە بە تێگەیشتنی و ردەکاری ئاینەکان (و لەگەڵیشیانا بە دین بوون) و چەندەها پرسیاری تر لە سەر بوون و نەبوون. بەڵام لە تەمەنێکی زۆر زووەوە توانای تێگەیشتنی ڕەوشتە مرۆڤایەتیەکانی وەک خۆشەویستی و بەزەیی و یەکسانی و قبوڵ نەکردنی ستەم و ناعەدالەتی..هتد هەیە لەدەرەوەی قاڵبی ئەم دین و ئەو مەزهەب.
لێرەدا ئەوەی کە منداڵ زیاتر توشی سەر لێ شێواوی دەکات ئەوەیە کە خانەوادەکان بیروباوەڕی خۆیان دەسەپێنن وەک تەنها ئەوان ڕاستبن و نەفی هەمو بیروباوەڕێکی کە دەکەنەوە. لەگەڵ چاو کردنەوەیدا منداڵەکە بۆی دەردەکەوێت کە لە نێو هاوڕێیانیدا و لەناو کۆمەڵگای دەرەوەدا بیروڕای جیاواز هەیە کە لەوانەیە ستانداردە کۆمەڵایەتیەکانیان جیاوازیەکی ئەو تۆی نەبێت، لێرەدا منداڵ توشی

سەر لە شێواوی دەبێت وە لەوانەیە متمانەی بە کەسوکارەکەی خۆی و پرنسیپەکانیان نەمێنێت.

لەلایەکی ترەوە ئەگەر ئامانج لە فێر کردنی ئاینی لە قوتابخانەدا ئەوە بێت خەسڵەتی مرۆڤایەتی بچێنین و منداڵ لە سەر بیر کردنەوە و پیاچونەوە بە کردەوەی ڕۆژانەیاندا و جیا کردنەوەی چاکە و خراپە پەروەردە بکەین ئەوا زۆر ئامرازی فێربوون و شێوەی ترهەیە کە یارمەتیمان دەدات ئەم کارەکتەرە باشانە و چەندەها سیفاتی تری وەک ڕێز گرتنی بەرامبەر و بڕوا بە خۆ بوون و وەستانەوە بە ڕووی ستەم و ناعەدالەتیدا.. وە مێژووی نزیک و دوور، و تەنانەت لە ژیانی ڕۆژانەی ئەمستاماندا کە نزیک ترین نمونە ئەوەیە کە لە مەیدانەکانی ڕاپەڕیندا لە شارەکانی عیراق دەیبینین لە ئۆکتۆبەری (٢٠١٩)ەوە، پڕە لە چەندین چیرۆک و پاڵەوانەتی واقیعی و ڕاستی و بەرزترین بەها ئینسانیەکان، ئیتر پێویست ناکات بگەڕێینەوە بۆ ئاینەکان و چیرۆکە خەیاڵیەکان.

جگە لەمانە، فەرز کردنی بیروڕای خۆمان بەسەر منداڵەی کوڕ یان کچ دا بە پەشەڵ کردنی مافیان دادەنرێت و ڕێگرتنە لە بیرکردنەوەیان و بڕیاردان لەسەر باوەڕەکانیان وە ئەمانەش دەبنە هۆی چەندین کێشەی دەروونی و ئاکامی تر لەسەر شخصیەت و دروست بونیان لە درێژ خایەندا.

لێرەدا بانگەوازێک بۆ دایک و باوکان و خانەوادەکان کە دوور بکەونەوە لە داسەپاندنی دابونەریتی مەزهەبی، بەسەر کوڕان و کچانیاندا بە دروست کردنی نەوەیەکی بیر فراوان کە توانای بڕیاردانی هەبێت دور لە پێشداوەری وبیر تەسکی و تایەفەگەرایی کە وڵاتەکەمان بە درێژایی ١٧ ساڵە بەدەستیانەوە دەناڵێنێت.

ئێمە لە عیراق دا تا ئەستا برینەکانی جەنگی طائیفیمان تیمار نەبوە و لە کۆمەڵگای ڕۆژهەڵاتی ئێمەدا کە گیرۆدەی ئیسلامی سیاسی و باڵادەستی داب و نەریتی عەشایەری و پیاوسالاریە وە تەنانەت لە زۆربەی وڵاتانی بەناو "پێشکەوتو" دا دەبینین چۆن دەسەڵاتەکان دین بەکاردەهێنن وە سود وەردەگرن لە دووبارە دروست بونەوەی ئەم دابونەریتانە وە لە ڕێی ئەمەوە نەک هەر بە کۆیلە بونی نیوەی کۆمەڵگا گارانتی دەکەن بەڵکو بە ئاسانی ڕێخۆش کەری بە چەندین لە تاوانەکانیان دەکەن و داسەپاندنی قورسترین باری ژیان بەسەر کۆمەڵدا لە ژێر ناوی قەزا و قەدەر و…هتد دا. چەندین جار جیاوازی مەزهەبی و ڕەگەزی و.. بەرز دەکرێتەوە وەک کارتێکی دەستی دەسەڵات لە هەوڵیاندا بۆ لە بیر بردنەوەی کێشمەکێشی چینایەتی و گۆڕینی بۆ کێشمەکێشی مەزهەبی.

زۆر لە دایەلۆگ و بۆچون هەیە لە سەر هەردولای ئەم بابەتە بەڵام

دین وباوەڕ (یان ن□ بونی) کاری شەخصی مرۆڤەکانە پێویستە ئینسانەکان ئازادی تەواویان هەبێت لە هەڵبژاردنیدا دوور لە پێشداوەری وهیچ فشارێک چ لە لایەن خانەوادەوە و چ لە دامودەزگاکانی خوێندن یان دەوڵەتەوە. ئەم هەڵبژاردنە تەنها کاتێک گونجاو دەبێت کە ئینسانەکان تەواوی ووردەکاری ئەو بیروباوەڕە تێبگەن و بتوانن هەڵیسەنگێنن وە ئەمەش پێویستی بە کامل بونی فیکری کەسەکان هەیە.

کۆڤید١٩ یا کۆرۆنا،عەدالەتخواز نیە! ... عبدالرحمن محمد(مەلا ڕەحمان ئاوارەکان)

تەماشایی ئەم وێنە چینایەتیەی هندستان بکەن، ئەم بەری کۆمەلیک خانووی لە تەنەکە و گونیە و نایلۆن دروستکراو، ئەوبەریش کۆمەڵێک باڵەخانە و کۆشکی بەرز و مۆدێرن!
ئەگەر ئەم کۆمەڵەیی نێو خانووە داڕوخاوەکان نەبن، کۆمەڵەکەی ئەوبەری خانووە ڕازاوەکان، دەبێت بێ شێو سەر بنێنەوە و بە پیسی و بۆگەنی گەڕەکەکانیان لوتی خۆیان بگرن.
ئەندامانی گەڕەکی لە تەنەکە دروستکراوەکان،کاری کۆشک و بۆری ئاو و زێراب و گسکدان و بگرە ئێشکگری شەوانە و ڕۆژانەی گەڕەکە دەوڵەمەندەکان دەکەن، بەڵام خۆیان لە بەر ئەوەی هێندە جێگاکانیان تەسکە، ناتوانن ئاودەست و بۆڕی ئاو و زێرابی خۆیان هەبێت!
ڕێکخراوی تەندروستی جیهانی دەڵێت: بە هیچ شێوەیەک ناتوانرێت یاسایی دوورکەوتنەوەی کۆمەڵایەتی(ئەوەی کە دوو مەتر لە یەکەوە دوور بیت) بسەپێنرێت لەو جێگایانەدا، چونکە خانووە لە نایلۆن دروستکراوەکان تێکەڵاوی یەکترن!؟
دیارە ئەمە بۆ گەڕەکە هەژار نشینەکانی هەموو جیهان هەمان شتە، لە گەڕەکە هەژارنشینەکانی زۆرئاوا و بەلاش ئاواکانی قەراغی شارەکانی کوردستان بە بەراورد بە فیرعەون ئاواکانی سەنتەری شارەکان! لە پەنجا عەلی بێ ئاوی کەرکوکەوە بەراورد بە ڕێگای بەغداد.
دیارە، لە گەڕەکە هەژارنشینەکانی بەریتانیا و فەرەنسا و ئیتالیا

و ئەمەریکا و شوێنەکانی تر هەمان یاسا و ڕێسایە و دیاردەکان هیچ جیاوازییەکیان نییە، لە دەست ڕانەگەیشتن بە هەموو خزمەتگوزارییەکان، کە پەیوستە لەم ڕۆژەدا. بە پێی ڕاپۆرتەکان، گەڕەکە هەژارنشینەکان زیاتر دووچاری ڤایرۆسی کۆڤید ١٩ دەبنەوە تا گەڕەکە دەوڵەمەندنشینەکان، بە ئامارێک، لە مەمبای هیندستان نیوەی زیاتری دانیشتوانت خانووە لە تەنەکە دروستکراوەکان توشبوونە بەم پەتای کۆرۆنایە.

لە گەڵ ئەم قەیرانەدا، زۆربەی ئەو خەڵکە هەژارانە، دورە دەستن لە ڕشتەکانی خزمەتگوزارییەوە ، وەک نەخۆشخانەی گونجاوی دامەزراو بە هۆکاری پشکنینی پێشکەوتوو و داودەرمانی پێویست، ئەمڕۆ لە شاری هەولێر لە نەخۆشخانەی ڕزگاری چەندەها کەس لە بەر نەمانی یا نەبوونی ئۆکسجینەوە گیانیان لە دەستدا!

ڕاستە هەموومان لە یەک گێژاوداین، بەڵام لە ناو یەک بەلەمدا نین! بۆیە هەژاران کە بنیاتنەری نەخۆشخانەکان و دروستکەری ئۆکسجینەکان و پاککەرەوەی نەخۆش و نەخۆشخانەکانن و ئێشکگری دام و دەزگاکانین، کاتێک نەخۆش دەکەون، خاوەنی هیچ شتێک لەوانە نین کە خۆیان دروستکەریانن !

ڕؤژێک دادێت خاوەن هەموو شتەکان، کە کرێکارانیکن تەنها هێزی بازوویان دەفرؤشن بە دابینکردنی پێداویستیەکانی ژیانیان ، بیربکەنەوە و تێ بگەن، دەبێت چارەسەر بۆ ئەمان و منداڵەکانیان بێت پێش بەرپرسێک و دەوڵەمەندێکی خاوەن کۆشک و تەلارەکان، کە لە پارە و سەرمایە زیاتر هیچ شتێکی تریان نییە و ئارەق ناکەوێتە ناوچەوانیان و لە سەر ماندووبوونی دانیشتوانیی خانووە لە نایلۆن و تەنەکە دروستکراوەکان دەژێن.

azzady22@gmail.com ٣٠ ٧/٢٠٢٠/

گەر لێرە بایت … کاوە عوسمان عومەر

گەر لێرە بایت
ئەمشەو گوڵێک، ،

لـە مانگ دێنم،
وش□ يەك ، ،
لـ□ ئازارێكى جوان،،،
ڕەنگاڵ□ يەك …
لـە ژوانى لـێو،،
گەر لـێر□ بايت…
ئەمشەو،،
ڕێگام بەرە و خەونى گيا يە،،،
چرا لـەسەر پەلى بروسك□ يەك…
دا ئەگيرسێنم،،
ئەمشەو ، خۆر دێنمە ڕێگات،،،
زەريا ئەكەمە هاوڕێت،،
ڕێمداوە دارستانێك…
لـە چاوتا ببينڕێ،،،
ماچى خەونێك…
بۆ تيشكى چاوت،،
پردێك بەرەو…
حەزێكى بيرچووت،،
هانايەك بۆ گۆرانيەك لـە هاتنت…
لـە چنينەوەى بيرەوەريتا،،
هەڵكشێ،،،
گەر لـێر□ بايت،،،
تەنانەت چاوەڕوانيش..
دەرگاكانى لـە ئاوە، مەرگيش،،
بە مۆمێكەوە چاورەڕێيە، بەڵام …
هەرگيزنيازى نيە ،
چۆلـەكەى سپى ژيان هەڵفڕێنێ،،،
گەر لـێر□ بايت…
بێدەنگى لـە بەردەكانيشا خەوتوە، هەور…
پێخەفى ئەو ئاورينگە يە،،،
ڕەنگت جێ ناهێڵێ،،
من لـەگەڵ كاژێرەكانا،،،
ڕێكەوتووم،،
تەنها بيركردنت…
لـێرە بێ، و هيچ…
مەلـێكى ترى خەفەت ،،
بە پەنجەرەى تەنياييدا..

شەوارە نەکەوتبێ.

---

1. وێنەکە کارێکی فۆتۆگرافەر (Sourav Mishra)ـە، بە سوپاسەوە لە پەیجی فەرمی خۆی وەرگیراوە.

”یەکەم ڕۆمانی سادیستی کوردی دەکەوێتە بەر دیدی خوێنەران“

ڕۆمانی بەڕێگاوە لە نووسینی دلشاد کاوانی وەک یەکەم ڕۆمانی سادیستی کوردی بۆ یەکەم جار دەکەوێتە ناو کتێبخانەی کوردی، ئەم ڕۆمانە بەشێوەو تەکنیکی جیاواز نووسراوە، ناوەڕۆکی ڕۆمانەکە باس لە سادیستی و ماسۆژیەت دەکات و خوێن و کوشتن وەک ژێدەرێکی سەرەکی ناو ڕۆمانەکەیە. ڕۆمانی بەڕێگاوە ڕۆمانێکی دەروونی، فەلسەفی، مێژووییە کە پشتی بە تیۆرییەکانی ئەرستۆ و داروین و فرۆید وئێریک فرۆم، ماکافیلی بەستووە و باس لە پێکدادنەکانی ئاینی و شارستانییەت و دەسەڵاتدارییەتی دەکات. ڕۆمانی بەڕێگاوە پێکهاتووە لە ٤١٥ لاپەڕە لەگەڵ فەرهەنگۆکێکی کوردی لە ٣٨٣٠ وشە. ژمارەی سپاردنی(٤٩٠) ساڵی (٢٠٢٠) بەڕێوەبەرایەتی کتێبخانە گشتییەکان بەڕێوەبەرایەتی کتێبخانە گشتییەکانی وەرگرتووە، لە چاپخانەی جەنگەڵ لە تاران چاپ دەکرێت، لەلایەن ڕزگار کاوانی هەڵۆچنی بەکراوە و خانەی ئاشتی سەرپەرشتی چاپ و بڵاوکردنەوەی دەکات، بەم زووانە دەکەوێتە بەردەستی خوێنەران.

دابینکردنی ژیان و سەلامەتیی هاوڵاتییانی تەنیا بە کۆتایی هێنان بەم دەسەڵاتە مومکینە!

هەواڵی نەمانی ئۆکسجین بۆ هەناسەدانی دەستکرد بۆ دەیان نەخۆشی تووش بوو بە ڤایرۆسی کۆرۆنا لە نەخۆشخانەی ڕزگاری هەولێر، کە سەرەنجام بووەهۆی گیان لەدەستدانی ژمارەیەکی بەرچاو نەخۆش، بەتایبەتی ئەوانەی لە بەشی چاودێری چڕ(عنایە مرکزة) بوون، تەنها ڕیسوایی و بێدەربەستی لەڕادەبەدەری دەسەڵاتی کوردایەتی و حکومەتەکەی بەوپەڕی گەیاند. دەسەلاتێك کە لەسەر بلۆکە دۆلاری تاڵانکراوی داهاتی خەڵك ژیانی شاهانەی بۆ بەرپرسە مشەخۆرەکانی دابینکردووە، بەڵام ئامادەنیە ئۆکسجینی پێویست بۆ تووشبوانی پەتای کۆرۆنا دەستبەربکات. ئەم بێدەربەستی و ریسواییەی دەسەڵاتدارنی کوردایەتی ئەوکاتە بە پلەی باڵای خۆی دەگات کە ماوەی چەند هەفتەیەك لەمەوبەریش هەمان ڕوداو لە خەستەخانەی (سەرچنار) لە سلێمانی روویداوەو ئاکامەکەی گیان لەدەستدانی چەند نەخۆشی تووش بوو بە کۆرۆنا بووە!

سەرباری ئەم کارەساتە تەندروستیەی تووشی خەڵکی کوردستانیان کردوە، دەسەڵاتدارانی کوردایەتی لە هەردوو زۆنی سەوزو زەرد دەستبەرداری موزایەدەی حەقیرانەو ڕەزیلانەی سیاسی نابن و لەبەرامبەر ئەوی دیکەدا خۆیان وەکو فریادڕەسی خەڵك نیشان دەدەن! ئەمانە نەك وەکو حکومەتێك کە بەرپرسە بەرامبەر خزمەتگوزاریە گشتی و پزیشکی و شارستانیەکانی هاوڵاتیان، بەڵکو وەکو بازرگانی سیاسی مامەڵەی خۆیان و یەکتری دەکەن و دەیانەوێ لەم بازاڕە لیخن و بۆگەنەدا کە دروستیان کردوە ڕاستی کارەساتەکە لەچاوی خەڵك بشارنەوەو خۆیان پاکانەو بێخەتا دەربکەن! بەڵام خەڵکی هوشیاری کوردستان دەزانن کە دەسەڵاتی بۆرژوازی کوردو حزبە دەسەڵاتدارە مافیاییەکانی، لەپاڵ پەتای کۆرۆنادا، پەتایەکی کوشندەن و سەرەنجام دەبێ بەرەنگاری ببنەوەو ریشەکێشی بکەن تا کۆمەڵگا لە بەڵاو کارەساتەکانی بپارێزن.

ئێستا کاتی ئەوە هاتوە کە جەماوەر خۆی بیر لە سەلامەتی و لە ژیان و ئایندەی خۆی بکاتەوە. کاتی ئەوە هاتوە کەرتی تەندروستی بەتەواوی بکەوێتە دەستی خەڵکەوەو لەلایەن کرێکاران و کارمەندان و پزیشکانی دڵسۆزو خزمەتکاری خەڵکەوە بەڕێو□ ببرێ. کاتی ئەوە هاتووە

شـورا و ئەنجـومەن□ ش□شگێڕەکانی جەمـاوەری لە ناوەنـدەکانی تەندروستیدا پێك بێن و خۆیان ئیدارەی خەستەخانەکان بگرنە دەست و خزمەتگوزاریە پزیشکی و دەرمانیەکان پێشکەشی هاوڵاتیان بکەن. کاتی ئەوە هاتووە جەمـاوەر پێ بنێتە مەیـدانەوەو دەوری خۆی بگێڕێ لە کۆنترۆڵکردنی داهاتی کوردستان و تەرخانکردنی بەشێکی بەرچاوی بۆ دابینکردنی پێداویستیە پزیشکی و دەرمانیەکان کە وەڵامدەرەوەی ئەم هەلومەرجە سەختە تەندروستیەی ئێستا بێت. ئێمە لێرەوە بانگەوازی هەمـوو ئەو دکتۆرو تەندروسـتکار و خزمەتگـوزارو کرێکـارانەی نەخۆشخانەکان دەکەین کە دەوری شایستەی خۆیان بگێڕن و لە زووترین کاتدا دەستبەرن بۆ کۆبونەوەو خۆڕێکخستن بە ئامانجی کۆنترۆڵکردنی خەستەخانەکان و فریاکەوتنی هاوڵاتیـان و پاراسـتنی ژیانیـان.
هەنگاوی یەکەم لەم ئاڕاستەیەدا ڕاگەیاندنی خۆیانە وەکو بەدیلی سیستەمی تەندروستی ئێستا ڕوو بە کۆمەڵگای کوردستان و رێکخراوو ئۆرگانە پزیشکی و تەندروستیە جیهانیەکان ب□م ب□ستی بەدەستهـێنانی ئیمکاناتی پزیشکی و خۆپارێزی و چارەسەر بۆ تووشبوانی کۆرۆنا.
کەسوکاری توشبـوانی کۆرۆنـا پێویسـتە ببنە بەشێـك لەم هەوڵەی تەندروستکاران و پزیشکان و ستافی تەندروستی بۆ کۆنترۆڵکردنی سەرچاوەکانی دابینکردنی ئۆکسجین و هۆیەکانی پاراستن و چارەسەری نەخۆشەکان. هاوکات بانگەوازی خەڵکی ناڕازی و تێکۆشەر دەکەین کە پشتیـوانی لەم هەنگـاوە بکەن و بەکـردەوە هاوکارییـان بکەن. ئێمە لەحزبـی کۆمۆنیسـتی کرێکـاریی کوردسـتان لەم ئەرکەدا بێـدوودڵی و لێبڕاوانەی هاوکار و پشتیوانتان دەبین.

حزبی کۆمۆنیستی کرێکاریی کوردستان

٢٠٢٠-٧-٣١

شیعر/ ئەگەر … مەولود ئیبراهیم حەسەن

ئەگەر..ئەم نیشتمانە
هی من بووایە
وەک بەرمال□ی نوێژ
لولم دەداو

دەمخستە نێو جانتا
پڕ لە سەفەرەکەم
ئازادی..
خۆت بگرە هاتم
تا لە مەو دوا
هیچ نوێژێکم
بێ نیشتمان
بێ(ئازادیی) نەکردبا

ئەگەر..ئەم نیشتمانە
هی من بووایە
بەو خاکە بە پیتەوە
بەکرێ..دەمدایە چینییەکان
بیکەن
بە کێڵگەی برنج
تا چیتر
لەم وڵاتە کەس
لە برسان خۆی نەکوشتبا

ئەگەر..ئەم نیشتمانە
هی من بووایە
دەمدا .. بە هۆلەندییەکان
بیکەن
بە گوڵزارو گوڵشەن
تا لە مەو دوا
هیچ گەنجێک بۆ ژوان
بە بێ گوڵ نە ڕۆیشتبا

ئەگەر..ئەم نیشتمانە
هی من بووایە
دەمدا .. بەهیندییەکان
بیکەن .. بەمەیدانی
جەژنی ڕەنگەکان

بۆ ئەوەی
لە مەودوا هاوڵاتی
هه موو ڕەنگەکانی
پێکەوە ڕشتبا

ئەگەر ..ئەم نیشتمانە
هی من بووایە
ئاشی ژیانم تێدا
دادەمەزراند
بۆ ئەوەی لە مەودووا
نیشتمان
بیست و چوار سەعاتە
چآوی بە کلی(ژیان) ڕشتبا

.............۷/۲۰۲۰ – هه ولێر

گرنگییەکانی ریزبوونی بەیانیان لە قوتابخانەکان ... رەزا شوان

بێگومان هەمووومان لە قوتابخانەی سەرەتایی یا بن□□تیدا، بە قۆناغی قوتابێتیدا تێپەڕیوین. ریزبوونی بەیانیش لە گۆڕەپانی قوتابخانەدا لە یادمان ماوە، کە پێش چوونە ژوورەوەمان بۆ پۆلەکەمان، بۆ دەستپێکردنی یەکەم وانەی رۆژێکی نوێی خوێندن، تا ئەمڕۆش ئەو چالاکییە وەرزشی و ئەدەبی و کۆمەڵایەتی و هونەرییە هەمەجۆرانەی، کە لە کاتی ریزبوونی بەیانیاندا پێشکەشمان دەکردن و ب□ه□ر□ و تواناکانی خۆشمان لە بواری هۆنراوە خوێندنەوە لەبەر دەرمان دەخستن، بەشی زۆری بیرەوەرییەکانمان و چیژ و خۆشی چالاکییەکانی کاتی ریزبوونی بەیانیمان، لەبەرچاومان و لە یادماندا ماونەتەوە و دەمێننەوە.
من نزیکەی (۳۰) ساڵیش مامۆستا بووم، لە چەند قوتابخانەیەکی

کوردی لە شاری کەرکوکی کوردستانیدا، هەفتەی رۆژێک ئەرکی چاودێری و رێزبوونی بەیانیانی قوتابییەکانمان لە ئەستۆمدا بوو. مامۆستایەکی ئەندامی لیژنەی پلاندانانی بەرنامە و پرۆگرامەکانی ریزبوونی بەیانیانیش بووم. بۆ رۆژانی بۆنە نیشتمانی و نەتەوەییەکانی کوردستان، بەرنامەی تایبەتیم دادەنا. بۆ کرداری وەکو قوتابییەک و وەکو مامۆستایەک بەشداریم لە ڕێوڕەسمەکان و لە چالاکییەکانی ریزبوونی بەیانیانی قوتابخانە کردووە.
گەرچی لەم نووسینەدا دەستەواژەی (ریزبوونی بەیانیان) بەکاردەهێنین، بەڵام لە ئەمڕۆدا لە بەشی هەرەزۆری قوتابخانەکانی کوردستاندا، بە ناچاری دوو قوتابخانە تێیاندا دەخوێنن، قوتابخانەیەکیان تاقی بەیانیان و قوتابخانەکەی کەشیان تاقی ئێواران (نێوهڕوان) واتە (ریزبوونی نیوەڕوان)یش هەیە. زۆربەی قوتابخانەکانیش پلانیان وایە سێ رۆژ بەیانیان و سێ رۆژیش نیوەڕوان دەست بە خوێندن دەکەن. بەڵام دەستەواژەی (ریزبوونی بەیانیان) زیاتر بەکاردەهێنرێت.
چەمکی ریزبوونی بەیانیان، ئەوەیە کە قوتابیانی هەر قوتابخانەیەک، بەیانیان پێش وانەی یەکەم، تەکڵا بۆ ماوەی (١٥) خولەک لە گۆڕەپانی قوتابخانەدا، هەر پۆلەک لە بەردەمی پۆلەکەی خۆیدا، لە دوو ریزی رێکدا، قوتابییە درێژەکان لە ریزی پشتەوە و بچووکەکانیش لە ریزی پێشەوە دەوەستن، مامۆستای رابەری هەر پۆلێکیش لە پشت یا لە تەنیشت یا لە پێش قوتابیانی پۆلەکەیەوە دەوەستێ. بە سەرپەرشتی مامۆستای چاودێری ئەو رۆژە و بە هاوکاری مامۆستای وەرزش، ڕێوڕەسمی بڕگەکانی ریزبوونی بەیانیان دەست پێدەکا. سەرەتا بە چەند راهێنانێکی وەرزشی دەست پێدەکا.
ریزبوونی بەیانیان لە قوتابخانەکاندا، پێویستییەکی گرنگە و پابەندبوونە بە رێسا و یاساکانی قوتابخانەوە، یەکێکە لە پێویستییە گرنگەکانی پەروەردەی قوتابخانەیی و بایەخێکی پەروەردەیی گرنگی هەیە، بەڵکو رەهەندێکی گرنگی کرداری پەروەردەییە.
ریزبوونی بەیانیان، یەکێکە لە گرنگترین فاکتەرە بنەماییەکان کە یارمەتی سەرکەوتنی کرداری خوێندنی رۆژانەی قوتابیان دەدات. سنووری رەهەندی فێرکردن تێدەپەڕێنێت.
بڕگەکانی ریزبوونی بەیانیان، زاخاوی بیر و هۆش و وەرگرتن و وەبیرهێنانەوەی قوتابیان دەدەن. مژدە و بانگەوازێکیشە بۆ دەستپێکردنی کارەکانی رۆژێکی نوێی دەستپێکردنی خوێندن و فێربوون و چێست و چالاکییەکانیان. بۆیە ریزبوونی بەیانیان، هەر لە

کەنەوە، لە لووتکەی قووچکەی گرنگییەکانی پەروەردەیی قوتابخانە دانراوە.

ریزبوونی بەیانیانی قوتابیان لە قوتابخانەکاندا، کار بۆ ئەوە دەکات، کە کۆمەڵێک مەبەست و ئامانج و پرەنسیپ و بەهای گرنگی پەروەردەیی لە دەروونی قوتابیاندا بڕوێنە، بە تایبەتیش لە تەمەنی منداڵیدا، وەکو دەڵێن:"فێربوون لە بچووکیدا وەکو نەخشی سەر بەرد وایە" گرنگییەکانی چالاکییەکانی ریزبوونی بەیانیان، سوودێکی زۆر بە قوتابیان و مامۆستایان و بەڕێوەبەرێتییەکانی قوتابخانەکان و بە فێرکردن و پەروەردەکردن دەگەیەنێت، بەڵکو بە بەشێکی گرنگی پەروەردە و بە تەواوکەری کرداری زانستی دادەنرێت.

بە کورتی و بە چڕی باس لە بڕگە سەرەکییەکانی ریزبوونی بەیانیانی قوتابخانەکان دەکەین.. کە ئەمانە گرنگترینیانە:

١ـ پشکنینی پاک و خاوێنی و ڕێکوپێکی: لە کاتی ریزبووندا، مامۆستای رابەری هەر پۆلێک پشکنینی قوتابییەکانی دەکات، سەیری پاکی دەست و دەموچاو و سەر و قژ و نینۆکەکانیان و خاوێنی و ڕێکوپێکی جلوبەرگەکانیشیان دەکات و ئافەرینیان لێدەکات.

٢ـ راهێنانەکانی وەرزشی و گەرمبوون: بە زۆری ئەم بڕگەیە دەکەوێتە ئەستۆی مامۆستایانی پەروەردەی وەرزشی، چونکە ئەوان پسپۆری ئەم بوارەن، ئەم وەرزشە بۆ ئەوەیە کە قوتابییەکان خاوخلیچکی و خەواڵوویی بەریان بدات و چۆست و چالاک و وریا و بە گوڕ و تین ببنەوە و گەرمبن، وەرزشکردنەکەش بە (پشووبەن… وریابن) دەست پێدەکات.. بە دەیان راهێنان و مەشقی هەمەجۆرە هەن، بۆ چۆست و چالاکردن و خۆشی و شادی خستنە دەروونی قوتابیان.

هەر لەم بڕگەیەدا، دەتوانرێت، پێشبڕکێ و یاری لە نێوان پۆلەکاندا ئەنجام بدرێن. بۆ نموونە: لەگەڵ فیکەلێداندا بە گۆڕەپانی قوتابخانەکەدا بڵاوببنەوە.. لەگەڵ فیکەلێدانی دووەمدا هەر قوتابی و هەر پۆلێک لە شوێنی خۆیاندا راوەستن، کام پۆل زووتر ریزبوونەوە، ئەو پۆلە خەڵات بکرێت.. گەر بە ئافەرین و چەپڵە لێدانێکیش بێت.

بۆ ئەوەی قوتابیان بێزار نەبن و راهێنانە وەرزشییەکان نەبن بە رۆتینی دووبارە و چەند بارە کراوە. پێویستە مامۆستایانی وەرزش و لیژنەکانی پلاندانانی چالاکییەکانی ریزبوونی بەیانیان، بیر لە داهێنانی راهێنان و لە چالاکی و وەرزشی نوێ بکەنەوە.

٢ـ وتنی سروودی نیشتمانیمان (ئەی رەقیب) بێگومان ئەمە بڕگەیەکی زۆر گرنگ و پێویستە.. کە لە دوای راهێنانە وەرزشییەکان،

قوتابیانی هەموو پۆلەکان پێکەوە، مارشی نەتەوەییمان (ئەی ڕەقیب) بچڕن.. دەکرێ هەندێ ڕۆژ لە دوای ئەی ڕەقیب، سروودێکی دیکەی نیشتمانی کوردی بوترێت وەکو سروودی (خوایە وەتەن ئاواکەی) و (خۆشم دەوێ وڵاتەکەم) و (جەژنە جەژنی کوردستانە.. جەژنی نەورۆزە) …هتد.

لە ریزبوونی بەیانیانی ڕۆژانی پێنج شەممەواندا، کە ڕۆژی ڕێوڕەسمی هەڵکردنی ئاڵای کوردستانە لە ناوەڕاستی گۆڕەپانی قوتابخانەکاندا. ئەو قوتابخانانەی کە تیپی دیدەوانیان هەیە، لە لایەن سێ قوتابییەوە بە سەرپەرشتی مامۆستای وەرزش ریوڕەسمەکە ئەنجام دەدرێ.. قوتابی ناوەڕاست ئاڵاکە هەڵدەکات، لەگەڵ بەرزبوونەوەی ئاڵاکەدا، هەموو قوتابییەکان و مامۆستاکان، سڵاو لە ئاڵای کوردستان دەکەن، بە ئەوپەڕی ڕێز و شکۆداری و شانازییەوە، دەستی راستییان لەسەر دەمیان دادەنێن و پێکەوە سروودی ئەی ڕەقیب دەچڕن. دوایش بەڕێوەبەری قوتابخانە یا یەکێک لە مامۆستاکان وتارێکی کورت پێشکەش دەکا.. چەند قوتابییەکیش، هۆنراوەی نیشتمانی پێشکەش دەکەن.

ئاڵای پیرۆزی کوردستان سیمبولی شکۆداری نەتەوەییمانە، پێویستە قوتابخانەکانی کوردستان، لە ڕێوڕەسمێکی شایستەدا ئاڵای کوردستان هەڵبکەن.

پێشنیاری ئەوەش دەکەم. کە ریوڕەسمی هەڵکردن و داگرتنی ئاڵای کوردستان، لە سەنتەری شارەکانی هەولێر و سلێمانی و دهۆک و هەڵەبجە و قەزاکانیشدا، بکرێت بە ناچاری و لەگەڵ بۆقی لێداندا، بەیانیان هەڵبکرێت و ئێوارانیش دابگیرێت، لەکاتی هەڵگردن و داگرتنیدا، وەکو پیرۆزی و ڕێزگرتنێک لە ئاڵای کوردستان، خەڵکی و ئۆتۆمبیل لە شوێنی خۆیاندا بوەستن. ئەمە بکرێت بە نەریتێکی ڕۆژانە لە کوردستانــدا.

٣ـ چالاکی ئەدەبی: بە ئەوەی کە قوتابیان بەهرە و تواناکانی خۆیان لە بەردەمی هاوڕێ و مامۆستاکانیاندا دەربخەن، شەرم و ترسی خۆیان بشکێنن، بە ئاسایی و ئازایەتییەکی ئەدەبییەوە، هۆنراوەی نیشتمانی و کۆمەڵایەتی و پەخشانی ئاسان پێشکەش بکەن، بە ئافەرین و چەپڵەلێدان و خەڵاتکردن هان بدرێن. قەستنەوەی ریزبوونی بەیانیان، هەل و دەرفەتێکی باشە بۆ دەرخستن و گەشەکردنی بەهرە و توانای ئەدەبیی قوتابیان.

٤ـ ڕۆڵی ئێستگەی رادیۆی قوتابخانەیی: جاران لە بەشێکی زۆری قوتابخانەکاندا، دەزگای رادیۆی قوتابخانەیی هەبوون، بە داخەوە، کە لەم دوخێکی نەخوازراو و ناڵەبارەدا، هەموو دەزگاکانی رادیۆکان بە تاڵانی بران، لە ئێستادا بە دەگمەن

دەزگـــای رادیـــۆ لە هەنـــدێ لە قـوتابخانەکـانـــی شارەکـانی کوردستاندا هـەن.
پـەخـــشی رادیـــۆی قوتابخـانەیی، لە کـاتی ریزبـوونی بەیانیـان و هەڵگردنـی ئاڵـای کوردسـتان و ڕۆژانـی بۆنە کوردستانییەکانـــدا، ڕۆڵێکی پەروەردەیی و ئەدەبی و هـونەریی گرنگـیان هەبوو. رادیۆی قوتابخانەیی هاندەرێکی باشە بۆ گەشەکردن و پێشخستن و پەرەپێدان و بە دەرخسـتنی چالاکییـــەکان و بەهـــرە و توانـــا و ئـارەزووە هەمەجـۆرەکانی قـوتـابیان.
گرنگـترین ئامانجەکـانی ریزبـوونی بەیانیـان:
١ـ لە میانەی راهـێنانە وەرزشییەکانەوە، سووڕی خـوێن قوتابیان چالاکـتر دەبێ و رادەیەکی ئۆکسجـینێکی زیاتـریش هەڵـدەمـژن. ئەمەش دەبـێتە یارمەتیـدەریان بۆ رزگـاربوون لە خاوخلـیچکی و لە تەمەڵی و بێزاری و خەواڵوویی و ساردوسڕی.
٢ـ بە هـۆی وەرزشە ساکارەکانەوە لە ریزبوونی بەیانیاندا، جمگەکان و ماسوولکەکانی قوتابییەکان نـەرم و خـاودبنەوە.
٣ـ شیرین بوون و بەرزبوونەوەی حەز و خۆشەویستی و هاوبەستەبوون و هۆگرییـەکی زیاتـری قـوتابیـان، بە قـوتابخانە و بە فـێربـوون.
٤ــــ بەرزکـــردنەوەی هەســـتی نەتـــەوایەتی وهاوبەســـتەبوون و خۆشەویستییەکی زیـاتر بۆ کورد و کوردستان.. بە تایبەتیش لە کاتی چـڕینی سروودی ئەی رەقیب و خوایە وەتەن ئاواکـەی و خـۆشـم دەوێ وڵاتـەکەم… هـتد. ئەمەش ئامانجـێکی پێـویست و سەرەکی و گـرنگی ریـزبـوونی بەیانیـانە.
پێشـــنیاری ئەوەش دەکەم کە لە دوای ســـروودی (ئـــەی رەقـــیب) دا، قـوتـابییەکی دەنگ بەرز، سێ جار لەسەر یەکتری ئەم دروشمانە بڵێ و قـوتابییەکانیش بە گوڕ و تینەوە لەگەڵـیدا دووبـارەی بکەنـەوە، دروشمەکانیش:

بـژی کوردسـتانی نیشتمانمـان. بـژی کوردسـتانی نیشتمانمـان. بـژی کورستانی نیشتمانمان
بـژی پێشـــمەرگەی قـارەمان. بـــژی پێشمەرگەی قـــارەمان. بـــژی پێشمەرگەی قـارەمان.
بـژی ئـــازادی. بـژی ئازادی. بـژی ئـازادی
بمـرن داگیرکەرانی کوردستان.. بمـرن داگیرکەرانی کوردستان.. بمـرن داگیرکەرانی کوردستان.
٥ـ قوتابی بەهـرەمەند، فێری ئازایەتی ئەدەبی دەبێ و ترس و شەرمی دەشکێ، دەتـــوانێ بێ تـــرس و شڵەژان، لە بەردەم هاوڕێکـــانی و مامۆستاکانیدا، هۆنراوە و وتار و پەخشان پێشکەش بکات و گـوزارشت

لە بەهرە و تواناکانی بکات.
٦ـ قوتابیان فێری ئەوە دەبن، کە لەناو دەستە و تیپ و گروپدا کاربکەن.
٧ـ چالاکییە هەمەجۆرەکان لە ریزبوونە بەیانیاندا، گەشە بە هۆشی قوتابیان دەکات.
٨ـ بازنەی زانستی قوتابیان فراوانتر دەبێ، لە میانەی ئەو زانست و زانیارییانەی کە رادیۆی قوتابخانەیی لە کاتی ریزبوونی بەیانیاندا پەخشی دەکات.. لەوەی وەردەگرن.
٩ـ قوتابیان لە میانەی ریزبوونی بەیانیانەوە، فێری رێکی و پێکی و پابەندی یاساکانی قوتابخانە دەبن.
١٠ـ سەرەتایەکی باشی رۆژی خوێندن و چالاکییەکانی قوتابیان، لە سەرەتایەکی باشی ریزبوونی بەیانیانەوە دەست پێدەکات.
١١ـ ئاشکراکردن و دەرکەوتنی توانا و بەهرە هەمەجۆرەکانی قوتابیان.
١٢ـ خۆشکردنی پەیوەندی نێوان قوتابخانە و ماڵە و کومەڵەی ناوخۆیی.
١٣ـ خەڵاتکردنی قوتابیانی بەهرەمەند و کۆششکەر و زیرەک و خاوەنی نمرەی باڵا لە کاتی ریزبوونی بەیانیاندا. دەبێتە هاندەر بۆ گەشەکردنی بەهرەکانی قوتابیان.
١٤ـ لە میانەی ریزبوونی بەیانیان، ئەو هاوڕاییە دەسەلمێنرێ، کە قوتابیان تەوەری کرداری پەروەردەیین.. پێویستە ئەوپەڕی ئازادی و زۆرترین کاتیان بۆ بڕەخسێنن.
١٥ـ قوتابیان فێری ئەوە دەبن، کە رێز لە کات بگرن و بزانن کە کات زۆر گرنگە.
١٦ـ قوتابیان فێری پێشبڕکێ و رکەبەرایەتی ئازاد و بەسوود دەبن. کە لە نێوان پۆلەکاندا بە ڕۆحێکی وەرزشییەوە ئەنجام دەدرێن.
١٧ـ لە سایە و لە میانەی چالاکییەکانی ریزبوونی قوتابیان لە بەیانیانی قوتابخانەدا، بێجگە لەو ئامانجانەی سەرەوە، چەندین ئامانج و سوودی تر بە قوتابیان و مامۆستایان و بە قوتابخانە دەنێدی.
هۆکارەکانی ئامادەنەبوون یا دواکەوتنی هەندێ قوتابی لە ریزبوونی بەیانیان:
هەندێ لە قوتابیان، بە هۆی لەش خاوی و تەمەڵی و خەواڵووییەوە، کە شەوان درەنگ دەخەون و درەنگ هەڵدەستن، ئامادەی ریزبوونی بەیانیان نابن یان دوادەکەون، هەشە دێت و لە پۆلدا دادەنیشێت و خۆی مات دەکا، نایەوێت بەشداری لە ریزبوونی بەیانیان بکا، خۆی دەکا بە نەخۆش. ئەمانە چەند هۆیەکی دواکەوتنی هەندێ لە

قوتابیانن لە ریزبوونی بەیانیان، کە پێویستییان بە چارەسەرکردن هەیە:

١ـ ڕۆتین و چەندین جار دووبارەبوونەوەی هەمان چالاکییەکان و نەبوونی گۆڕانکاری و تازەگەری و شێواز و داهێنانی تازە، وا دەکا کە هەندێ لە قوتابیان هەست بە بێزاری بکەن و ئامادەی ریزبوونی بەیانیان نەبن، یا دوابکەون.

٢ـ لاوازی هاندان و خەڵات نەکردنی قوتابیان و شێوازی هەڵەی هەندێ لە مامۆستایان وای کردووە کە هەندێ لە قوتابیان ئامادەی ریزبوونی بەیانیانی قوتابخانەکەیان نەبن.

٣ـ هەندێ لە بەڕێوەبەرێتییەکانی قوتابخانەکان، ریزبوونی بەیانیان بە هەند نازانن و وەکو پێویست بایەخی پێ نادەن، لێپرسینەوە و بە دواداچوونیش بۆ ئەو قوتابیانە ناکەن، کە ئامادەی ڕێزبوونی بەیانیان نابن.

٤ـ هۆشیارنەکردنەوەی قوتابیان بە سوودەکان و بە گرنگییەکانی ریزبوونی بەیانیان و چارەسەرنەکردنی کێشەی ئەو قوتابیانەی کە ئامادەی ریزبوونی بەیانیان نابن.

٥ـ ناهۆشیاری هەندێ لە دایکان و باوکان و گوێنەدانیان، بە درەنگ نووستن و درەنگ لە خەوهەستانی منداڵەکانیان و لێپرسینەوەش بە دواکەوتنیان لە قوتابخانە ناکەن. هیچ هاوکارییەکی قوتابخانەش ناکەن تا پێکەوە چارەسەریان بۆ دابنێن.

بۆیە پێویستە قوتابخانەکان، هۆکارەکانی ئەو قوتابیانە بزانن کە لە ریزی بەیانیان ئامادە نابن یا دوادەکەون، پێویستە تۆمارێکی تایبەتییان هەبێ بە ناوی (تۆماری ئامادەبوون و ئامادەنەبوونی ریزبوونی بەیانیان) ناوی ئەو قوتابیانەی تێدا بنووس کە چەند جارێک ئامادەی ریزبوونی بەیانان نەبوونە یادواکەوتوونە. تا بە شێوازێکی راست و دروست چارەسەریان بۆ دابنێن، بۆ ئەوەی نەبێتە خوویەکی هەمیشەییان.. دەکرێش (پسپۆری کۆمەڵایەتی) لە چەند دانیشتنێکدا،هەموو ئەو قوتابیانە پێکەوە بانگ بکات کە ئامادەی ریزی بەیانیان نابن یا دوادەکەون. چارەسەریان بکات و ریکوپێکی و ڕێزگرتن لە کات و لە گرنگییەکانی ئامادەبوونی ریزبوونی بەیانیان لە دەروونی ئەو قوتابیانەدا بڕوێنێ. ئەمەش سوود بەو قوتابیانە و بە خێزانەکانیان و بە قوتابخانەکەشیان دەگەیەنێت.

پێویستە سەرپەرشتیارانی پەروەردەییش، وەکو گرنگیدانێک بە گرنگییەکانی ریزبوونی بەیانیان لە قوتابخانەکاندا، ساڵی چەند جارێک لە ریزبوونی بەیانیانی ئەو قوتابخانانە ئامادەبێت کە

پشکنینیان پێ سپاردوون، بە ووردی سەرنجی چۆنیەتی ر□و□سمەکانی ریزبوون و چالاکییە هەمەجۆرەکانیان بدات.. هەموو خاڵە ئەرێنی و نەرێنییەکانیان لە راپۆرتەکەیدا بنووسێت و، بە تێبینی و بە پێشنیار و بۆچوون و رێنمایییەکانی پلان و بەرنامەکانی لیژنەی ئامادەکردنی پلان و بەرنامەکانی قوتابخانەکانیان د□و□م□نتر بکات. ئەمەش بە بەشێکی گرنگی ئەرکەکانی بزانێت.

حەزدەکەم ئاماژەش ب□ ر□□□ی گرنگی هەریەکە لە بەڕێوەبەری قوتابخانە و مامۆستای پەروەردەی وەرزشی و مامۆستای زمانی کوردی ب□د□م، ک□ ر□□□ی سەرەکییان لە چالاکییەکانی ریزبوونی بەیانیان و لە رێوڕەسمی هەڵکردنی ئاڵای کوردستاندا هەیە.

١ـ بەڕێوەبەر قوتابخانە: بەرپرسی یەکەم و دینەمۆی هەڵسوڕاندن و جێبەجێکردنی کار و چالاکییەکان و فێرکردن و پەروەردەکردنی دروستی قوتابیانی قوتابخانەکەیەتی، لەسەرێتی کە بە ئەو پ□□□ی دڵسۆزییەوە، چاودێری قوتابییەکان بکات. پەیوەندییەکی بەهێزیشی لەگەڵ مامۆستاکاندا هەبێت.. ئامادەبوونی بەڕێوەبەری قوتابخانە لە کاتی ریزبوونی بەیانیان لە قوتابخانەکەیدا، پێویستییە و گوزارشت لە بەتەنگەوەهاتنی دەکا.

٢ـ مامۆستای پەروەردەی وەرزشی: کە پسپۆر و شارەزای جۆرەکانی چالاکی وەرزشییە.. رۆڵێکی گەورەی هەیە، ل□ ب□□گ□ی وەرزشی لە ریزبوونی بەیانیان و لە جوانی ئەنجامدانی رێوڕەسمی هەڵکردن و داگرتنی ئاڵای کوردستاندا.

٣ـ مامۆستای زمانی کوردی: رۆڵێکی گەورەی هەیە ل□ ب□□گ□ی چالاکییە ئەدەبییەکان لە ریزبوونی بەیانیاندا، کە دەتوانێت ئەو هۆنراوە نیشتمانییانە فێری قوتابییەکان بکا، کە دەبنە هۆی هاندان بۆ خۆشەویستی و هاوبەستەبوون بۆ کورد و کوردستان. داوا لە قوتابییەکانی بکات لەبەریان بکەن و لە کاتی ریزبوونی بەیانیاندا بە ئەو پ□□□ی گوڕ و تینەوە پێشکەشیان بکەن.

٤ـ مامۆستای موزیک و مامۆستایانی رابەری پۆلەکانیش هەریەکەیان ر□□□ی گرنگیان هەیە لە سەرکەوتن و لە جوانی بەڕێوەچوونی رێوڕەسمی ریزبوونی بەیانیان و لە هەڵکردنی ئاڵای پیرۆزی کوردستان و لە سەرجەم چالاکییەکانی قوتابخانەکانیان.

٥ـ وەکو وتمان قوتابیان تەوەری سەرەکی کاری فێربوون و پەروەردەیین، پێویستە لە دانانی پلان و بەرنامە دانان و لە هەموو لیژنەکاندا بەشداربن و نوێنەریان هەبێت.

هیوادارم بە لەبەرچاوگرتنی ئەو سوود و گرنگییانەی ریزبوونی بەیانیانی قوتابیان لە قوتابخانەکاندا، کە لەسەرەوە باسمان کردن، قوتابخانەکان و خێزانەکان، ئەو ئامانجە گرنگانە

بهێننە بەرچاو و بیریان، بە گرنگیدانێکی زیاتر بە ریزبوونی بەیانیان لە قوتابخانەکانی کوردستان دا.

ڕەزا شوان

٢٨/ یۆلیۆ/٢٠٢٠

کتێبێک لەسەر ژیان و بەرهەم و کەسایەتی- یەکەمین ژنە مێژوونووسی کورد (مەستوورەی ئەردەڵان)ی چاپ دەکرێت

لە کتێبەکەدا باس لە ژیان و بەرهەمەکانی ئەم خاتوونە ئەدیبە کوردەی سەدەی نۆزدەهەم کراوە و خاسیەتەکانی نووسینی مێژوو و شیعر و کتێبەکانی خراوەتە ڕوو. هەر لەم کتێبەدا باس لە قەسیدەی (مەستوورە)ی نالی شاعیر و پەیوەندی ئەم دوو شاعیرە کراوە و چەند باسێکی باسنەکراوی پەیوەست بە مەستوورەی ئەردەڵانیەوە خراوەتە ڕوو. هاوکات خوێنەر لەم کتێبەدا ئاشنای شیعرە فارسی و هەورامی و سۆرانیەکانی مەستوورە دەبێت و بە توانا و بلیمەتی مەستوورە لە ئەدەبیاتدا ئاشنا دەبێت. مەستوورە یەکێکە لەم خاتوونە کوردە ئەدیبانەی لەسەردەمەکەی خۆیدا پێشەنگ و داهێنانکار بووە و ئەم کتێبە هەوڵێکە بۆ زیندووکردنەوەی ناوی مەستوورەی ئەردەڵانی و لە پێناو ون نەبوونی توانای ژنانی کوردە لە ئەدەبیاتدا. کتێبی مەستوورەی ئەردەڵان، لە نووسینی (بوخاری وشیار)ە و ناوەندی مەم و زین چاپ و بڵاوی دەکاتەوە. بەو هیوایەی ژنە کوردە هەڵکەوتووەکانی سەدەکانی ڕابردوومان لەبیر نەکەین و بە زیندوویی لە مێژووی خۆماندا بیانهێڵینەوە و یادیان بکەینەوە.

تەنز/ پێناسە … نەوزاد بەندی

لە میللەتێکدام (دوو نوقتە سەری دێڕ):

- هەموویـــان درەخــت ئەشکێننەوە و ئەبڕنەوە ، هەموویشیـــان بۆ پەڵەیەک سێبەر ئەچن بە عاسمانا .
- هەموویان برسیـانە و .. تەنەکەی خۆڵی زۆربەیشیان پڕە لە خواردن.
- هەموویان بێ ئاون و تیـنوویانە و .. ئاوێکیش شک ب□ب□ن بە ناوی ئاوەڕشێنەوە ، ئەیڕێژن ..
- هەموویان بە قسە خواناسن و .. بە کرداریش شەیتان .
- یەکێکیـان قسەیەکی حەق بکـا ، لێـی ئەبـن بە سێ بەشەوە ، بەشێکیان توند گوێچکەی خۆیان ئەگرن ، بەشێکیان دەست ئەکەن بە جنێودان پێی ، بەشی سێیەمیش ئەبن بە سیخوڕ بەسەریەوە و هەوڵی کوشتنی ئەدەن .
- کچی جوانی تێدا ناکەوێتە سەر عەرز ، لە بێشکەوە یان لە قۆنــاغی ئامـــادەیی و زانکۆوە ئەڵقەکە ئەکەنە پەنجەی ، بەعزێکیشیان ئەگەنە ئۆکرانیا و چیچان بۆ دەستەبەرکردنی کچی جوان .

  -ل□گ□□ ه□ر خـــاو□ن پیش□ی□ک ب□ ســــ□ر□کی حـــوکم□تیش□و□ چاوپ□ک□وتنی تی ڤی بک□یت ، ئ□□□ن ی□ک فلسی ئ□حم□□ شک نا ب□م و دوو مانگیشە ئیشم دەست نەکەوتووە و بەتاڵم ، کەچی بە دوای کرێکارێ ، وەستایەکا بگەڕێ ، هەر هەمووی پێت ئەڵێن دوو هەفتەی تر تەلەفۆنم بۆ بکە .
- ڕۆژانە هەموویان خۆیان ئەڕازێننەوە ، جا بە ووردی سەیری یەکتــری ئەکەن بزانـــن چ شـــوێنێک بەر حەملەی ڕازانـــدنەوە نەکەوتووە بۆ ئەوەی لەو قۆڵەوە پێی ڕابوێرین.
- دەوڵەمەندترین میللەت و سواڵکەرترین میللەتن لە جیهاندا .
- نەوتەکەیان جاران بەرامبەر بە خۆراک بوو بەڵام ما□ی 30 ساڵێکە نەوتەکەیان بەرامبەر قەرز و جەردە و ئەو شتانەیە .
- هەتا سیاسەتمەدارەکانی گەندەڵتر و بێخەمتر بن ، خۆشەویستتر و بەهێزتر و تەمەندرێژتر ئەبن .
- لە پڕۆفیســۆریانەوە هەتــا نەخوێنـدەواریان بە تەمــان خــوا وەزعەکەیان بۆ چاککا.
- لە جیاتی کارگە و داهێنان ، خەریکی دەرمانخانە و چێشتخانە و خەستەخانەن ، تەبعەن هی ئەهلی .

- دەمی هەر تاکێکیان ئەکەیتەوە ، مەزڵومە و مافخوراوە .
- هەموویان حەزیان لە نوکتە یە .
- حەزیان لێیە لێرە بژین و لە ووڵاتێکی ئەوروپیش سۆشیاڵ وەربگرن .
- ڕۆژێک برنجیان مەدەرێ ڕۆحیان دەرئەچێ .
- پڕ پڕە لە پڕۆفیسۆر و یاریدەدەری پڕۆفیسۆر ، کەچی مەسینە و جلگرەیش کە ئێرا نەوە ئەهێنن .
- سەدان و هەزاران سەرکردەی مەزن و کاریزما ی هەبووە و هەیە کەچی هێشتا نەبووە بە ووڵات .
- کار لەسەر بێزارکردن و لەناوبردن و سووککردنی یەکتری ئەکەن و ئەنجامی زۆر باشیشیان بە دەستهێناوە .
- هەموو بێگانەیەک بۆی هەیە بدا بەسەریاندا ئیتر وەک سوپا ب□یان وەک کۆمپانیا یان وەکو مافیا و جەردە و پیاوکوژ و قاچاخچی .
- هەموویان نووسەر و شاعیرن لە نوسینی جنێو و کفر و درۆدا داهێنەرن .
- نووسەر و بیریاری دژ بە دەسەڵات ی زۆر گەورەیان هەیە کە لە تاراوگە ئەژین ، لە ژێریشەوە موچە و خانووی شاهانەیان لەلایەن دەسەڵاتەوە بۆ دابینکراوە .
- دەسەڵات هەر کەسێکی بەدڵ بێ و خزمەتکاری بووبێ بە پلەی عەقید و عەمید و لیوا خانەنشینی ئەکا و پیاویش نیە قسە بکا .
- هەموو شارەکە بسووتێنە و تاڵان بکە ، یەک ڕۆژ هەواڵەکانی ئۆپۆزیسیۆن باسی ئەکا و بۆ سبەینێ هەموو لە بیریان ئەچێتەوە وەک ئەوەی هیچ ڕووی نەدابێ .
- هەموو حەزیان لە هەندەرانە ، پێی ئەڵێن خاریج بەس تەنها سیاسەتمەداران و یار و یاوەرانیان ئەتوانن بە فەرمی و لە ڕێی فڕۆکەوە گەشت بکەن ، ئەوانی تر لە ڕێی قاچاخەوە بە مەلە ئەڕۆن ، بەعزێکیان ئەخنکێن .
- کۆمەڵێک داهێنانمان پێشکەش بە مرۆڤایەتی کردووە وەک پاشەکەوتی موچە و ..موچە بڕین و .. هەرێمێکی دوو پارێزگا هەردووکیشیان پایتەخت بن و ..بەرەڵا کردنی دەرچووی دە دوانزە ساڵی پەیمانگا و کۆلێژەکان بۆ سەرجادەکان و ..زەرەر کردن و قەرزاربوون لە نەوتفرۆشتندا ..

شتی تریش ..